

Kawalerowie medalu *Pro Bono Silvae* Polskiego Towarzystwa Leśnego z lat 2014-2017

Polskie Towarzystwo Leśne istnieje już ponad 135 lat, od czasu gdy powstało – jako Galicyjskie Towarzystwo Leśne – na terenie ówczesnego zaboru austriackiego w 1882 roku. Medal *Pro Bono Silvae* stanowi najwyższe wyróżnienie przyznawane przez PTL. Został ustanowiony w 2007 roku. Zwyczajowo przyznaje się go corocznie jednej osobie lub instytucji szczególnie zasłużonej dla lasów i leśnictwa. Jego laureatami dotychczas zostali: prof. Andrzej Szujecki (2007), prof. Józef Broda (2008), prof. Eugeniusz Bernadzki (2009), prof. Andrzej Klocek (2010), dr inż. Janusz Dawidziuk (2011), Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie (2012) oraz prof. Andrzej Grzywacz (2013). W latach 2014-2017 medal otrzymali: prof. Konrad Magnuski (2014), Instytut Badawczy Leśnictwa (2015), Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (2016) oraz prof. Alojzy Kowalkowski (2017). Poniżej prezentujemy informacje o ostatnich kawalerach medalu *Pro Bono Silvae* w kolejności nadawania tego wyróżnienia.

Konrad Magnuski

Urodził się 26 listopada 1930 roku w rodzinie rolniczej we wsi Poczesna koło Częstochowy. Tam też uczęszczał do szkoły powszechnej, którą – uzupełnioną nauką na tajnych kompletach w czasie okupacji – ukończył w 1944 roku. Po wojnie kontynuował naukę w gimnazjum i liceum (o profilu matematyczno-przyrodniczym) im. Bolesława Prusa w Sosnowcu, a po zdaniu egzaminu dojrzałości w 1950 roku został przyjęty na Wydział Leśny Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie otrzymał, już jako absolwent Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu (w międzyczasie nastąpiła reorganizacja uczelni), dyplom inżyniera leśnictwa w 1954 roku oraz magistra inżyniera leśnictwa w 1955 roku. Z dniem 1 października 1955 roku podjął pracę zawodową na stanowisku asystenta w Katedrze Urządzania Lasu b. WSR i AR, obecnego UP w Poznaniu, gdzie przeszedł wszystkie szczeble pracy naukowo-dydaktycznej, do profesora zwyczajnego włącznie. Stopień doktora nauk leśnych uzyskał na Wydziale Leśnym macierzystej Uczelni w 1965 roku na podstawie rozprawy „Perspektywiczny plan przebudowy drzewostanów Leśnictwa Doświadczalnego Siemianice na tle istniejących siedliskowych typów lasu”. Stopień doktora habilitowanego nauk leśnych w zakresie urządzania lasu nadała mu Rada Wydziału Leśnego AR w 1974 roku na podstawie pracy „Badania nad sposobem określania możliwości produkcyjnych lasu” oraz oceny całokształtu jego działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. Na stanowisko docenta został powołany w 1976 roku, a tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego i mianowanie na stanowisko profesora uzyskał w 1989 roku. Od 1995 roku pracował na stanowisku profesora zwyczajnego. Na emeryturę przeszedł w 2001 roku. W 2012 roku otrzymał tytuł naukowy doktora honoris causa Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Prowadził wielokierunkową działalność organizacyjną na Uczelni i poza nią. W latach 1958-1975 kierował terenową Stacją Doświadczalną Katedry Urządzania Lasu na terenie Leśnego Zakładu Doświadczalnego AR w Siemianicach. W 1984 roku został kierownikiem Katedry

Urządzenia Lasu i pełnił tę funkcję bez przerwy aż do przejścia na emeryturę. W latach 1981-1987 był prodziekanem, a w latach 1987-1990 dziekanem Wydziału Leśnego. Wielokrotnie był przewodniczącym lub członkiem wielu komisji senackich, rektorskich oraz Rady Wydziału Leśnego, w których zawsze efektywnie pracował. W 1996 roku został członkiem komitetu redakcyjnego i redaktorem działowym Wydawnictw Akademii Rolniczej w Poznaniu. Z jego inicjatywy było wydawane m.in. czasopismo ciągłe w języku angielskim „Forestry”, gdzie zamieszczano twórcze prace naukowe o ponadkrajowym znaczeniu. Był również przewodniczącym rady naukowej i redaktorem naczelnym serii „Silvarum Colendarum Ratio et Industria Lignaria” ogólnopolskiego czasopisma „Acta Scientiarum Polonorum” (2002-2008).

Prace naukowe, których Profesor jest samodzielnym autorem lub współautorem, stanowią łącznie 310 pozycji, z których 140 zostało opublikowanych. Dorobek publikowany obejmuje oryginalne prace twórcze, opracowania monograficzne i przeglądowe, podręczniki i skrypty, artykuły naukowe oraz upowszechniające wiedzę leśną. Wyniki swoich badań prezentował również na licznych konferencjach oraz sympozjach naukowych w kraju i za granicą. Utrzymywał także kontakty z kilkoma zagranicznymi ośrodkami naukowymi, m.in. z Uniwersytetem Technicznym w Dreźnie – Wydziałem Leśnym Tharandt, uniwersytetami w Hamburgu i Freiburgu oraz Wyższą Szkołą Leśnictwa i Drzewnictwa w Zvoleniu (była Czechosłowacja). Z tym ostatnim ośrodkiem ściśle współpracował w ramach międzynarodowego programu „Kompleksowe zagospodarowanie lasów”. Pełnił wówczas funkcję koordynatora badań katedr Wydziału Leśnego w Poznaniu nad tematem „Modernizowanie, regulacja i kontrola drzewostanów” (1986-1990).

Dorobek niepublikowany to głównie ekspertyzy, opinie i recenzje oraz plany urządzenia lasu opracowane dla trzech obiektów: Babiogórskiego Parku Narodowego, Nadleśnictwa Doświadczalnego Siemianice i Nadleśnictwa Doświadczalnego Zielonka.

Działalność naukowa prof. Magnuskiego obejmuje trzy ściśle ze sobą korespondujące specjalności leśne: urządzenie lasu, dendrometrię i naukę o produktywności lasu. Jego zainteresowania naukowe dotyczą głównie problemów przebudowy drzewostanów, optymalizacji ich składów gatunkowych, struktury i zmienności cech taksacyjnych drzewostanów, wpływu przemysłowych zanieczyszczeń powietrza na ekosystemy leśne oraz wieloaspektowo pojmowanej produktywności i produktywności lasu. Wiele wyników jego badań ma pionierski charakter, wyróżnia się oryginalną metodyką i na trwałe weszło do literatury leśnej, czego wyrazem są liczne cytowania w piśmiennictwie krajowym i zagranicznym. Profesor często spotyka się z wyrazami uznania, zarówno w środowisku naukowym, jak i wśród leśników praktyków, a potwierdzeniem tego jest m.in. powoływanie go przez instytucje naukowe i pozanaukowe oraz organy państwowe i samorządowe różnych szczebli do pełnienia funkcji eksperta i opiniodawcy. Był m.in. wielokrotnie członkiem interdyscyplinarnych sekcji Komitetu Badań Naukowych do oceny projektów badawczych. Powołany też został przez Ministra Edukacji Narodowej na członka Zespołu Ekspertów ds. Leśnictwa i Technologii Drewna. Był także wieloletnim członkiem powołanego przy resorcie leśnictwa Zespołu ds. Nowelizowania Instrukcji Urządzenia Lasu. Przez szereg lat pełnił w RDLP w Pile funkcję społecznego konsultanta ds. przebudowy drzewostanów oraz reaktywizacji trudnych do odnawiania powierzchni leśnych na terenach podmokłych. Był także wieloletnim członkiem powołanej przez Dyrektora Generalnego LP Komisji ds. Zagospodarowania Puszczy Noteckiej.

Będąc nauczycielem akademickim, prowadził różnego rodzaju zajęcia dydaktyczne ze studentami, doktorantami i słuchaczami studiów podyplomowych. Organizował i realizował bezde wizową wymianę studenckich praktyk pomiędzy macierzystym Wydziałem Leśnym i Wydziałem

Leśnym Wyższej Szkoły Leśnictwa i Drzewnictwa w Zvoleniu oraz Wydziałem Leśnym Uniwersytetu w Belgradzie (była Jugosławia). Był również pełnomocnikiem ds. organizacji i koordynacji praktyk semestralnych realizowanych w nadleśnictwach Lasów Państwowych. Wielokrotnie był członkiem lub przewodniczącym Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej na studia stacjonarne oraz wieloletnim członkiem Komisji Rekrutacyjno-Egzaminacyjnej na studia eksternistyczne magisterskie. Pod opieką prof. Magnuskiego wykonało prace magisterskie 76 osób, a on sam napisał ponad 340 ocen prac magisterskich. Był promotorem w sześciu zakończonych przewodach doktorskich (trzy z wyróżnieniem). Wykonał szereg recenzji rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz dorobku naukowego do tytułu i na stanowiska profesora. Będąc przez 20 lat (1991-2010) członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, przygotował na jej potrzeby kilkadziesiąt opinii dotyczących wniosków o nadanie tytułu naukowego profesora lub zatwierdzenia uchwały o nadaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego, a także prawidłowości przebiegu przewodów doktorskich.

Działał aktywnie w wielu organizacjach i towarzystwach naukowych. W 1980 roku został członkiem Komisji Nauk Leśnych i Drzewnych przy Oddziale PAN w Poznaniu. W latach 1987-2006 był z wyboru członkiem Komitetu Nauk Leśnych PAN. W 1971 roku został przyjęty do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, gdzie jest członkiem Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych oraz członkiem Komisji Nauk Leśnych. Jest lub był członkiem różnych rad naukowych, m.in. Rady Naukowej Instytutu Badawczego Leśnictwa (1987-1999), Rady Naukowej Słowińskiego Parku Narodowego (1988-1991), Rady Naukowej Arboretum AR w Zielonce (1988-2005), Rady Naukowej Instytutu Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Poznaniu (1991-2014), Rady Naukowo-Społecznej Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Rychtałskie” (1996-2006), Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Poznaniu (1983-1988) oraz Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody (1993-1998).

Członkiem Polskiego Towarzystwa Leśnego jest od 1954 roku. Przez jedną kadencję (1956-1958) był skarbnikiem, a przez dwie kadencje (1979-1985) piastował funkcję przewodniczącego Zarządu Oddziału Poznańskiego. W tym czasie zorganizował w ramach Oddziału „Koło Młodych”, zrzeszające studentów (głównie leśnictwa), których wielu zasililo później szeregi Towarzystwa. Przez dwie kadencje (1985-1991) był członkiem Zarządu Głównego. Od 1983 roku jest członkiem Rady Programowej „Sylwana”. W różnych latach był również członkiem komisji problemowych przy Zarządzie Głównym PTL, m.in. Zagospodarowania Lasu, Urządzania Lasu i Rozmiaru Użytkowania oraz Historii Leśnictwa. Przez kilka kadencji był delegatem na Zjazdy Delegatów Oddziałów PTL, podczas których aktywnie uczestniczył w różnych komisjach zjazdowych. Realizując działalność statutową Towarzystwa, organizował w różnych latach sesje, konferencje, odczyty i wycieczki naukowe. Wygłaszał również referaty i prelekcje popularyzujące wiedzę leśną. Występował także w audycjach telewizyjnych oraz udzielał wywiadów do czasopism branżowych i prasy codziennej. W czasie swej wieloletniej pracy na Uczelni darzony był zawsze powszechnym szacunkiem oraz zyskał opinię sprawiedliwego i życzliwego nauczyciela akademickiego, a także wychowawcy leśnych kadr zawodowych i młodej kadry naukowej. W trudnych latach stanu wojennego, będąc prodziekanem ds. studentów, nie wahał się bronić ich przed groźnymi represjami za demonstrowanie postaw patriotycznych oraz sprzyjanie ruchowi „Solidarność”.

Posiada liczne odznaczenia i wyróżnienia, w tym: Krzyż Kawalerski i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal „Zasłużony dla Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu”, Medal „Instytutu Agronomicznego w Marymoncie” nadany przez SGGW w Warszawie, medal w uznaniu zasług dla Uniwersytetu Rolniczego

im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, srebrną (1973) i złotą (1982) odznakę honorową oraz Członkostwo Honorowe (2000) PTL, odznakę „Zasłużony dla Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego”, Kordelas Leśnika Polskiego za szczególnie zasługi dla leśnictwa, „Nóż Leśnika Poznańskiego” za szczególnie zasługi dla Wydziału Leśnego UP w Poznaniu, Członkostwo Honorowe i Złotą Odznakę Koła Leśników Studentów UP w Poznaniu. Za działalność dydaktyczno-wychowawczą otrzymał nagrodę Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1983), a za podręcznik akademicki „Urządzenie lasu” nagrodę zespołową Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2011). Podręcznik ten uzyskał także wyróżnienie Stowarzyszenia Wydawców Szkół Wyższych jako „Najlepszy podręcznik akademicki roku” (2010). Profesor Magnuski był również ponad 20-krotnie wyróżniany za działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną nagrodą Rektora macierzystej Uczelni.

Instytut Badawczy Leśnictwa

Instytut Badawczy Leśnictwa powstał 10 lipca 1930 roku jako Zakład Doświadczalny Lasów Państwowych. Miał status prawny nadleśnictwa i podlegał bezpośrednio warszawskiej Dyrekcji Lasów Państwowych. Aby rozszerzyć możliwości i zakres działania tej placówki, 20 marca 1934 roku minister rolnictwa i reform rolnych przekształcił ją w Instytut Badawczy Lasów Państwowych, awansując jednocześnie pod względem prawnym do rangi dyrekcji regionalnej. Od tej pory IBLP podlegał bezpośrednio dyrektorowi naczelnemu Lasów Państwowych. Głównymi organizatorami Instytutu byli m.in. Jan Hausbrandt (jego pierwszy dyrektor), Józef Kostyrko, Marian Nunberg i Edward Więcko. W 1934 roku cały personel liczył mniej niż 20 pracowników stałych, pięć lat później było ich już około 90. Tak szybki rozwój placówka ta zawdzięczała w dużej mierze energii i zdolnościom organizacyjnym swego dyrektora. Jan Hausbrandt (1895-1940) potrafił prężnie prowadzić Instytut i umiejętnie kierować jego działalnością. Starannie wykształcony na Politechnice Warszawskiej, Wyższych Kursach Leśnych i Wydziale Leśnym SGGW był znakomitym i wszechstronnym fachowcem. Gdy otrzymał propozycję utworzenia od podstaw leśnej placówki naukowej, przeprowadził dokładną analizę działalności podobnych

Fot. 1.

Pomnik ku czci dr. Jana Hausbrandta (1895-1940) – pierwszego Dyrektora IBLP

instytucji w całej Europie. Uzyskane doświadczenia pozwoliły mu wypracować oryginalny sposób organizacji Instytutu i zarządzania nim, dostosowany do specyfiki młodego państwa polskiego. Potrafił sprowadzić do IBLP oraz zachęcić do współpracy wielu czołowych leśników tamtej epoki. Kierował Instytutem aż do rozpoczęcia II wojny światowej. Jako oficer wziął udział w kampanii wrześniowej, później trafił do radzieckiej niewoli i został zamordowany w Katyniu. Prócz chlubnej karty w historii Instytutu pozostawił po sobie wiele publikacji, głównie z zakresu hodowli lasu.

W przededniu wojny ciągle rozwijający się IBLP składał się z ośmiu samodzielnych oddziałów i biblioteki zlokalizowanych przy ul. Wawelskiej 54. Do przodujących należał Oddział Hodowli Lasu kierowany przez dr. Tadeusza Włoczewskiego, późniejszego profesora, wybitnego specjalistę w swej dziedzinie. Zakład prowadził szeroko zakrojone badania siedliskoznawcze,

jak i dotyczące zagadnień proweniencyjnych. Opracowano nowe metody diagnozowania siedlisk, określono zasięgi poszczególnych gatunków drzew leśnych, ich ras i ekotypów. Stworzono podstawy regionalizacji przyrodniczo-leśnej kraju, dokonując podziału na gruncie różnic fenologicznych. Prowadzono rozległe badania na temat możliwości gospodarczego wykorzystania odnowienia naturalnego. Z biegiem czasu z Oddziału wyodrębniła się i uzyskała samodzielność Stacja Oceny Nasion pod kierownictwem dr. Stanisława Tyszkiewicza, późniejszego profesora, eksperta w dziedzinie nasiennictwa i hodowli. Miała ona wiele osiągnięć, m.in. opracowano tam nowoczesne metody oceny jakościowej nasion, prowadzono ekspertyzy materiału siewnego na skalę gospodarczą, wyodrębniono okręgi nasienne dla całego kraju. Opracowano również nowe, bardziej efektywne metody zbioru szyszek i technologie wyluszczenia nasion.

Oddział Urządzania Lasu zarządzany był przez dr. hab. Władysława Płońskiego. Obok prac typowo urządzeniowych prowadzono rozległe badania w dziedzinie dendrometrii i nauki o przyroście. Nadrzędnym celem Oddziału było stworzenie podstaw organizacyjnych procesu produkcji drewna dostosowanych do aktualnych możliwości polskich lasów. Na podstawie licznych powierzchni doświadczalnych opracowano tablice zasobności oraz tablice sortymentowe dla sosny i świerka. Określono również przeciętny przyrost drzewostanów sosnowych.

Oddział Ochrony Lasu pod kierownictwem dr. Mariana Nunberga, późniejszego profesora entomologii cieszącego się światowym autorytetem, postawił sobie za zadanie kompleksową obserwację stanu zdrowotnego lasu i dążenie do poznania wszystkich zachodzących w nim procesów. Okresy intensywnych gradacji groźnych szkodników leśnych – strzygoni, barczatki, brudnicy i poprocha – spowodowały intensyfikację badań nad możliwościami ich zwalczania. Prowadzono szeroko zakrojone akcje jesiennych poszukiwań szkodników sosny oraz działalność instruktażową i popularyzatorską.

Zagadnieniami z zakresu fitopatologii zajmował się Oddział Zwalczania Chorób Roślin kierowany początkowo przez inż. W. Konopacką, a następnie inż. Henryka Orłosia, który po wojnie osiągnął tytuł profesorski i miano jednego z największych znawców grzybów w Polsce. Oddział prowadził badania nad grzybami chorobotwórczymi oraz saprotroficznymi powodującymi deprecjację drewna na pniu oraz w trakcie składowania. Zainicjowano tam również naturalne metody ochrony lasu, skupiając się na grzybach-pasożytach najważniejszych szkodników owadzych.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt istnienia samodzielnego Oddziału Rezerwatów pod kierownictwem inż. Józefa Kostyryki. Do obowiązków pracowników Oddziału należało projektowanie i ewidencjonowanie rezerwatów leśnych oraz prowadzenie prac konserwatorskich na terenie wszystkich obiektów chronionych podlegających pod zarząd Lasów Państwowych. Sprawowano również nadzór nad parkiem narodowym w Białowieży i projektowanym parkiem w Pieninach.

Stosunkowo późno (1936) powstał Oddział Użytkowania Lasu. Kierowany przez inż. J. Wolskiego skupił się na badaniach własności drewna sosnowego, jesionowego i bukowego. Dokonywano również prób uszlachetniania drewna oraz wykorzystania surowca podrzędnej jakości, m.in. w procesie pirolizy. Zajmowano się oczywiście także technicznymi problemami związanymi z pozyskaniem i przeróbką drewna.

Równie późno utworzono Oddział Żywicowania, nad którym pieczę powierzono dr. Feliksowi Jezierskiemu. Pracownicy tego Oddziału w stosunkowo krótkim czasie opracowali oryginalną i nowatorską polską metodę żywicowania sosny oraz dzięki szeroko zakrojonym pracom szkoleniowym i instruktażowym przyczynili się do wdrożenia jej do praktyki. Stworzono od podstaw sprzęt i metodykę, czyniąc z żywicowania ważną gałąź przedwojennej gospodarki leśnej.

Instytut Badawczy Lasów Państwowych prowadził również bogatą akcję wydawniczą, publikując poradniki, broszury, podręczniki, ulotki i sprawozdania. Ogółem w latach 1930-1939 ukazało się nakładem IBLP około 75 pozycji.

Działalność Instytutu w okresie międzywojennym podporządkowana była głównie zagadnieniom mającym na celu odbudowę lasów zniszczonych w czasie I wojny światowej oraz zwiększenie ich zdolności produkcyjnych. W tym celu koncentrowano się głównie na produkcji materiału sadzeniowego, odnowieniach, zalesieniach, badaniach proveniencyjnych oraz opracowywaniu metod ograniczania szkodliwego wpływu chorób powodowanych przez grzyby i szkodników owadzych. Na szczególne podkreślenie zasługują prowadzone przez Instytut pionierskie badania w zakresie ochrony przyrody, zwłaszcza ginących gatunków roślin i zwierząt.

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność IBLP na ponad pięć lat, ograniczając rozwój polskich badań w dziedzinie leśnictwa. W tym czasie zniszczone zostały liczne powierzchnie doświadczalne, przepadł w znacznej części majątek Instytutu, a wielu jego czołowych pracowników poniosło śmierć. Mimo to już w listopadzie 1944 roku dyrektor naczelny Lasów Państwowych reaktywował działalność tej placówki w Lublinie, stawiając na jej czele prof. Franciszka Krzysika. W lutym 1945 roku Instytut wraz z Dyrekcją Naczelną LP przeniesiono do Łodzi, równoległe organizując ośrodki w Krakowie, Warszawie i Białowieży. Powracali w tym czasie dawni pracownicy, odzyskano i zabezpieczono część przedwojennego mienia. W maju 1945 roku zmieniono nazwę placówki: na Instytut Badawczy Leśnictwa. Miało to swoją wymowę – odtąd IBL miał działać na rzecz wszystkich lasów. Także organizacyjnie przestał podlegać administracji Lasów Państwowych, stając się samodzielną instytucją. Główna siedziba Instytutu od 1946 roku mieściła się w Warszawie, przy ul. Wery Kostrzewy (przemianowanej później na ul. Bitwy Warszawskiej 1920 roku).

W pierwszych latach po wojnie na stanowisku dyrektora IBL następowały częste rotacje. Po Franciszku Krzysiku (1944-1945) funkcję tę przez krótki czas pełnili kolejno prof. Dezydery Szymkiewicz (1945-1948) i inż. Stanisław Schabiński (1948-1949). W tym czasie następował szybki rozwój poszczególnych ośrodków Instytutu, co wymagało sprawnego nimi zarządzania. Wprowadzono trójstopniowy system organizacji, dzieląc IBL na tzw. działy, w skład których wchodziły poszczególne zakłady. Spowodowało to niepotrzebne utrudnienia administracyjne, co w połączeniu z częstymi zmianami dyrektorów nie sprzyjało rozwojowi naukowemu placówki. Mimo to osiągnięto w tym czasie bardzo wiele – rozbudowano Instytut, znacznie rozszerzono zakres jego działania oraz utworzono wspomniane już filie.

Stabilizacja nastąpiła w 1949 roku, gdy wakujący fotel dyrektora objął dr Maksymilian Kreutzinger (1904-1969), doskonały organizator i wybitny leśnik. Był absolwentem Wydziału Rolniczo-Leśnego UP, specjalistą w dziedzinie urządzania lasu. Działał w licznych organizacjach naukowych, m.in. był członkiem Komitetu Stałego IUFRO, a także członkiem honorowym tej organizacji. W czasie swych rządów doprowadził Instytut do rozkwitu. Potrafił zachęcić do współdziałania takich uczonych jak Wiesław Grochowski, Jan Jerzy Karpiński, Witold Koehler, Stanisław Tyszkiewicz, Henryk Orłoś, Leon Mroczkiewicz i wielu innych.

Kolejnym dyrektorem Instytutu został mianowany w 1962 roku dr Edward Kamiński (1911-1989), późniejszy profesor zwyczajny użytkowania lasu. Był absolwentem warszawskiego Wydziału Leśnego, z Instytutem związał się jeszcze w czasach IBLP. Jednocześnie pracował na SGGW, pełniąc m.in. funkcję dziekana swego macierzystego Wydziału oraz kierownika Katedry Użytkowania Lasu i Inżynierii Leśnej. Równoległa praca w tych dwóch ważnych dla nauki instytucjach ograniczała jego dyspozycyjność i możliwość działania, wkrótce więc zrezygnował ze stanowiska dyrektora, poświęcając się w pełni pracy na SGGW.

Na jego miejsce mianowano dr. Bolesława Saczuka (1914-1997), absolwenta WL SGGW, przewodniczącego Zarządu Głównego SITLiD, znanego działacza i społecznika. Nowy dyrektor (1965-1974) okazał się doskonałym organizatorem i z energią przystąpił do rozbudowy Instytutu. Za jego czasów zakończono budowę ośrodka doświadczalnego i szkoleniowego, a także lokali mieszkalnych w Sękocinie. Potrafił zdobyć znaczne fundusze, dzięki którym ukończenie tej inwestycji stało się możliwe.

Kolejnym dyrektorem (1974-1990) został prof. Zygmunt Patalas, specjalista w zakresie użytkowania lasu oraz organizacji prac leśnych, członek Rady Wykonawczej IUFRO. W tym czasie nastąpiły daleko idące zmiany struktury organizacyjnej, m.in. powstało kilka nowych zakładów i samodzielnych pracowni. Szczególny nacisk położono na kształcenie młodych kadr oraz rozwój współpracy zagranicznej.

Po II wojnie światowej priorytetem działalności Lasów Państwowych była odbudowa gospodarki leśnej, a także uproduktywnienie gruntów porolnych na wielkich obszarach kraju w nowych granicach. Badania obejmowały wówczas głównie rozpoznanie siedliskoznawcze gruntów porolnych różnych kategorii, wskazywały metody poprawy warunków wzrostu drzew, określały najwłaściwsze sposoby uprawy gleby i zabiegów melioracyjnych, dobór odpowiednich gatunków drzew, proponowały nowe metody ochrony lasu i jego użytkowania. Zrealizowano również studia monograficzne nad biologią i ekologią niemal wszystkich ważnych gospodarczo gatunków owadów i metodami prognozowania ich występowania. Opracowano system współdziałania nauki z praktyką oraz wdrożono w skali kraju coroczny zabieg jesiennych poszukiwań szkodników i karty sygnalizacyjne, co pozwalało na przygotowanie ocen i prognoz pojawu zagrożeń. Testowano skuteczność stosowanych wówczas metod chemicznych oraz wdrażano nowe środki i techniki ochrony lasu, także w zakresie metod biologicznych. Opracowana w IBL metoda ogniskowo-kompleksowa stanowi praktyczny przykład holistycznego pojmowania lasu jako ekosystemu i wykorzystywania naturalnych mechanizmów jego funkcjonowania w ograniczaniu liczebności owadów szkodliwych z punktu widzenia gospodarki leśnej. W latach 60. XX wieku wiele prac poświęcono plantacjom topolowym postrzeganym jako nowe, atrakcyjne źródło surowca dla przemysłu celulozowo-papierniczego. Prace realizowane w Instytucie w latach 70. i 80. XX wieku miały związek z obowiązującymi wówczas celami gospodarki realizowanymi przez Lasy Państwowe – koniecznością zapewnienia rytmiczności dostaw drewna dla przemysłu, a równocześnie troską o należyty stan zdrowotny drzewostanów. Prowadzono badania w zakresie naukowych podstaw odporności drzewostanów gospodarczych metodami uprawowymi i hodowlanymi, wykorzystywania zjawisk myko- i bakteriotrofizmu drzew oraz sztucznej mykoryzacji sadzonek, stosowania nawożenia drzew w szkółkach i osłabionych drzewostanach czy doboru pasywnych wobec patogenów odmian topoli i wierzby.

W 1990 roku nastąpiła kolejna zmiana na stanowisku dyrektora. Funkcję tę objął prof. Andrzej Klocek. W dobie postępującej komercjalizacji przypadło mu niełatwe zadanie przekształcenia Instytutu i dostosowania profilu jego działalności do potrzeb i warunków rozwijającej się gospodarki rynkowej. W ciągu 18 lat pracy na stanowisku dyrektora (1990-2008) doprowadził IBL do rozkwitu, przekształcając go w nowoczesną placówkę naukową przystosowaną do prowadzenia specjalistycznych prac badawczych dotyczących wszystkich gałęzi leśnictwa, doradztwa naukowego, działalności szkoleniowej oraz szeroko pojętej akcji edukacyjnej mającej przybliżyć społeczeństwu rolę lasów i mnogość pełnionych przez nie funkcji. W tym okresie (2006) przeniesiono też główną siedzibę Instytutu z Warszawy do Sękocina Starego.

W kolejnych kadencjach dyrektorami Instytutu byli prof. dr hab. Tomasz Zawiła-Niedźwiecki (w latach 2008-2013) i dr hab. Janusz Czerepko (2013-2018). Obecnie Instytut Badawczy Leśnictwa składa się z 6 zakładów i 2 laboratoriów prowadzących badania naukowe i prace roz-

Fot. 2.

Główny budynek Instytutu Badawczego Leśnictwa w Sękocinie Starym

wojowe w zakresie: zalesiania i odnawiania lasu, pielęgnacji, użytkowania, a także ekologii, ochrony przyrody, genetyki oraz ekonomiki i polityki leśnej. W dniu 31 grudnia 2017 roku były w nim zatrudnione 242 osoby, w tym 26 profesorów i doktorów habilitowanych, 57 adiunktów oraz 19 asystentów. Pracownicy IBL pełnią liczne funkcje w organizacjach międzynarodowych, takich jak IUFRO i EFI, a także są ekspertami w zagranicznych radach naukowych, programach, towarzystwach, zespołach i grupach roboczych. Instytut aktywnie uczestniczy w opracowywaniu na rzecz organów władzy państwowej aktów prawnych oraz innych dokumentów, w tym wynikających z międzynarodowych konwencji i porozumień, a także Polityki Leśnej Państwa. Jest organizatorem i współorganizatorem wielu międzynarodowych i krajowych spotkań, seminariów, szkoleń, warsztatów oraz konferencji, a także prowadzi edukację przyrodniczo-leśną dzieci i młodzieży w Izbie Edukacji Leśnej. Biblioteka IBL gromadzi od 80 lat piśmiennictwo leśne, zaś jej zasoby są największe w tej części Europy.

Instytut Badawczy Leśnictwa należy obecnie do najnowocześniejszych leśnych placówek naukowych nie tylko w Europie, ale i na świecie. Jego pracownicy uczestniczyli w latach 2006-2014 w pracach 5 paneli ekspertów i 1 grupy roboczej programu ICP-Forests, prowadzącego monitoring lasów w Europie w sposób metodycznie zharmonizowany. W ciągu ostatnich 10 lat brali lub nadal biorą aktywny udział w ponad 50 międzynarodowych programach i projektach badawczych.

Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej

Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej powstało w 1956 roku. Zostało ono utworzone przez włączenie do istniejącego od 1950 roku przedsiębiorstwa państwowego pn. Biuro Projektów Leśnictwa 15 biur urządzania i pomiaru lasu (działających w ramach administracji lasów państwowych) oraz zmianę nazwy na Biuro Urządzenia Lasu i Projektów Leśnictwa (zamiennie BULiPL). Głównym przedmiotem działania nowo powstałego przedsiębiorstwa było opracowywanie i sporządzanie dokumentacji urzędniowej dla lasów państwowych (w tym również w zakresie pomiarów geodezyjnych) i niepaństwowych, a w części projektowej – wykonywanie na potrzeby ówczesnych przedsiębiorstw lasów państwowych projektów urządzeń transportowych i komunikacyjnych, projektów melioracji leśnych i zabudowy potoków górskich. Do obo-

Fot. 3.

Siedziba Zarządu BULiGL w Sękocinie Starym

wiązków tego przedsiębiorstwa należało wtedy wykonywanie także innych zadań w zakresie projektowania budowli i urządzeń potrzebnych do prowadzenia gospodarstwa leśnego.

Powstałe wówczas Biuro Urządzenia Lasu i Projektów Leśnictwa funkcjonuje nieprzerwanie do dzisiaj, jednak – po wyłączeniu z BULiPL części projektowej – od 1 stycznia 1973 roku działa już pod nazwą Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej (zamiennie BULiGL). Funkcje organu założycielskiego tego wielozakładowego przedsiębiorstwa w latach 1956-1996 sprawowali ministrowie właściwi ds. leśnictwa, a z dniem 30 września 1996 roku funkcję tę, a zatem także sprawowanie nadzoru nad BULiGL, przejął Minister Skarbu Państwa. Jednak po likwidacji Ministerstwa Skarbu (1 stycznia 2017 roku) zadania i kompetencje organu założycielskiego Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej przejął Minister Środowiska.

Pierwszym dyrektorem Biura był Konrad Wolanin, który sprawował tę funkcję w latach 1957-1969. Jego następcą został Adam Sytek (1969-1977). Kolejnymi dyrektorami byli Jerzy Smykała (1977-1984) i Adam Szempliński (który przepracował na tym stanowisku aż 23 lata: 1985-2008). Od 2008 roku dyrektorem BULiGL jest dr inż. Janusz Dawidziuk. Obecnie w skład BULiGL wchodzi Zarząd (z siedzibą w Sękocinie Starym k. Warszawy) oraz 12 oddziałów terenowych w: Białymstoku, Brzegu, Gdyni, Gorzowie Wielkopolskim, Krakowie, Lublinie, Olsztynie, Poznaniu, Przemyślu, Radomiu, Szczecinku i Warszawie.

BULiGL jest specjalistyczną jednostką działającą głównie na rzecz leśnictwa oraz ochrony środowiska, a zatem przede wszystkim na potrzeby Lasów Państwowych oraz jednostek podległych ministrowi środowiska. Biuro zatrudnia obecnie około 650 osób, a prace będące przedmiotem działania przedsiębiorstwa można podzielić na: urzędzeniowe, glebowo-siedliskowe, geodezyjne, przyrodnicze i informatyczne, a także rozwojowe. Od początku działalności głównym zadaniem BULiGL było opracowywanie planów urządzenia lasu dla nadleśnictw Lasów Państwowych (będących podstawowymi dokumentami prowadzenia gospodarki leśnej w nadleśnictwach), łącznie z wykonywaniem prac glebowo-siedliskowych, będących podstawą właściwego planowania hodowlanego.

W zakresie sporządzania planów urządzenia lasu BULiGL w latach 1956-1967 wykonało tzw. definitywne urządzenie lasu dla nadleśnictw Lasów Państwowych, dostarczając podstawowych informacji dotyczących stanu lasu oraz możliwości pozyskania drewna. Dużym osiągnięciem tego cyklu było także opracowanie jednolitego podkładu geodezyjno-kartograficznego wykonanego w przeważającej części przez służby geodezyjne Biura. W następnych 10-letnich cyklach przeprowadzono cztery rewizje urządzenia lasu: I rewizja (1967-1978), II rewizja (1979-1991), III rewizja (1992-2002) oraz IV rewizja (2003-2012), natomiast w 2013 rozpoczęto trwającą obecnie V rewizję planów urządzenia lasu. Prace te w ponad 95% zostały wykonane przez BULiGL.

Ważną dziedziną działalności BULiGL są opracowania glebowo-siedliskowe dotyczące rozpoznania warunków siedliskowych będących podstawą prawidłowego planowania hodowlanego. Prace te – podjęte w Biurze już w 1957 roku – były rozwijane w latach następnych. W 1970 roku w kilku oddziałach BULiGL utworzono pracownie gleboznawczo-siedliskowe. W kolejnych latach prace siedliskowe wykonywano na coraz większą skalę, zgodnie z zasadami doskonalonymi w kolejnych cyklach urządzeniowych. Pracami tymi objęto już wszystkie nadleśnictwa Lasów Państwowych, a około 85% z nich zostało wykonane przez BULiGL.

Cykliczne wykonywanie planów urządzenia lasu (przy coraz pełniejszym rozpoznaniu warunków siedliskowych) i ich konsekwentna realizacja w Lasach Państwowych, w powiązaniu z wykonanymi w okresie powojennym zalesieniami, przyczyniły się do dynamicznego rozwoju zasobów polskich lasów, wyrażającego się m.in. intensywnym wzrostem wielkości zasobów drzewnych, poprawą struktury wiekowej i gatunkowej, zwiększającymi się możliwościami użytkowania głównego oraz poprawą walorów przyrodniczych i krajobrazowych lasu. W okresie ostatniego 60-lecia powierzchnia lasów zarządzanych przez Lasy Państwowe wzrosła o około 20%, natomiast wielkość zasobów drzewnych zwiększyła się około 2,5 raza, przy jednoczesnym ponaddwukrotnym wzroście możliwości pozyskania drewna.

O dużym znaczeniu prowadzonych przez BULiGL prac w racjonalnym kształtowaniu stanu lasów świadczy także fakt, że w 2005 roku zapisami Ustawy o lasach powierzono temu przedsiębiorstwu wykonawstwo prac związanych z wielkoobszarową inwentaryzacją stanu lasów (WISL) oraz budową i prowadzeniem banku danych o zasobach leśnych i stanie lasów (BDL) w lasach wszystkich form własności. Prace te pozwalają na sukcesywne monitorowanie zmian stanu lasu oraz dostarczają statystyce publicznej wiarygodnych informacji dotyczących kształtowania się stanu oraz zmian stanu lasów w Polsce wszystkich form własności.

Wspomniana wyżej WISL – realizowana od 2005 roku przez BULiGL na zlecenie Lasów Państwowych – wykonywana jest w 5-letnim cyklu przy zastosowaniu stałych kołowych powierzchni próbnych. Głównym celem tej inwentaryzacji jest ocena stanu lasów oraz kierunków i dynamiki zmian tego stanu w skali wielkoobszarowej. WISL dostarcza wiarygodnych informacji dotyczących stanu lasów, w szczególności wielkości zasobów drzewnych (w tym także miąższości drzew martwych), struktury gatunkowej i wiekowej, a także wielkości i struktury bieżącego przyrostu miąższości w lasach różnych form własności. Z kolei prace związane z budową i prowadzeniem Banku Danych o Lasach (uwzględniające także dane z WISL), wykonywane od 2013 roku na zlecenie Lasów Państwowych – zgodnie z przyjętymi założeniami – zapewniają m.in.:

- możliwość uzyskania szerokich informacji dotyczących stanu lasu w lasach wszystkich form własności w powiązaniu z ochroną przyrody i stanem środowiska przyrodniczego na potrzeby różnych szczebli organizacji i zarządzania w leśnictwie i ochrony przyrody, a także planowania przestrzennego, nauki oraz na potrzeby statystyki publicznej i międzynarodowej;

- możliwość sporządzania analiz, syntez i prognoz dotyczących kształtowania się wielkości i stanu zasobów leśnych oraz możliwości użytkowania głównego i struktury tego użytkowania;
- prezentowanie uzyskanych rezultatów o zróżnicowanym stopniu szczegółowości zarówno w formie raportów, jak również w postaci kartograficznej, w zasadzie w dowolnych przekrojach wynikających z określonych potrzeb.

Dane o lasach zawarte w BDL są udostępniane m.in. przez ogólnodostępny portal internetowy (www.bdl.lasy.gov.pl).

Biuro wykonuje również plany ochrony parków narodowych i rezerwatów przyrody oraz inne opracowania związane z ochroną środowiska. Poszerzany jest zakres prac fitosocjologicznych – prowadzących do coraz bardziej wszechstronnego rozpoznania siedlisk leśnych.

Coraz większego znaczenia nabierają także inne prace o charakterze przyrodniczym, szczególnie po wejściu Polski do Unii Europejskiej (2004 roku) oraz po wyznaczeniu w Polsce europejskiej sieci obszarów Natura 2000. Są to różnego rodzaju inwentaryzacje siedlisk i ptaków przeprowadzane w szczególności na potrzeby sporządzania planów zadań ochronnych oraz planów ochrony dla obszarów Natura 2000, a także związane z monitoringiem siedlisk leśnych i nieleśnych.

BULiGL realizuje również prace geodezyjne (zatrudniając około 40 geodetów – w większości z uprawnieniami zawodowymi) oraz z zakresu inżynierii leśnej, w szczególności związane z optymalizacją sieci dróg, a także gospodarowaniem zasobami wodnymi w nadleśnictwie.

Należy też zwrócić uwagę na działania rozwojowe i informatyczne wykonywane w BULiGL. Dotyczą one w szczególności zagadnień z zakresu inwentaryzacji stanu lasu (w tym inwentaryzacji zasobów drzewnych) oraz regulacji użytkowania rębego i przedrębego, a także tworzenia i doskonalenia metodyki wykonywania WISL oraz zbierania danych, ich przetwarzania i prezentowania w Banku Danych o Lasach. BULiGL, realizując różne projekty, uczestniczy w wytyczaniu kierunków zastosowania nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w tym również informatycznych – zarówno w praktyce urzędniczej, jak i w ochronie przyrody.

Od początku XXI wieku w BULiGL dokonał się skok technologiczny w zakresie narzędzi i infrastruktury informatycznej. W dużym zakresie wytwarzane jest w przedsiębiorstwie własne oprogramowanie, przy wykorzystaniu zaawansowanych rozwiązań informatycznych wspierających realizowaną produkcję w BULiGL. Sieci informatyczne we wszystkich jednostkach BULiGL zostały połączone w rozległą sieć komputerową, umożliwiającą wymianę danych między jednostkami, korzystanie ze wspólnych zbiorów i pracę zdalną. Następuje intensywny rozwój technologii tworzenia map numerycznych, a także metod teledetekcji, skanowania laserowego oraz fotogrametrii, w tym również ortofotomap. Powszechnie stosuje się terminale przenośne służące do zbierania danych w terenie. Trwają prace nad zastosowaniem w produkcji tabletów i innego nowoczesnego sprzętu komputerowego. Zaawansowane techniki numeryczne są obecnie składową w zasadzie wszystkich prac wykonywanych w BULiGL i pozwalają zarówno na sprawną realizację zakresu prac, jak również wielostronne wykorzystywanie zbieranych informacji.

Szeroki zakres prac wykonywanych przez BULiGL na rzecz leśnictwa oraz ochrony środowiska – zmierzających w konsekwencji do kształtowania wielofunkcyjnego modelu leśnictwa oraz znalezienia racjonalnych relacji pomiędzy czynną i bierną ochroną w lasach – znajduje także swój wyraz w aktualnej „Strategii Biura Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej na lata 2015-2024”, w której zarówno PGL Lasy Państwowe, jak również Ministerstwo Środowiska zostały określone jako strategiczni partnerzy Biura w zakresie dostarczania danych o lasach i zarządzania nimi. Zakres i charakter prac wykonywanych przez BULiGL sprawia, że przedsiębiorstwo to jest ważnym podmiotem w systemie organizacyjnym leśnictwa polskiego.

Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej jest przedsiębiorstwem cenionym w Polsce i poza granicami, czego dowodem są liczne certyfikaty, nagrody i wyróżnienia, które otrzymało. Posiada certyfikat „Polityka Jakości i Środowiska BULiGL”, certyfikat ISO 9001:2015 oraz ISO 14001:2015, a także certyfikat akredytacji Polskiego Centrum Akredytacji dla Laboratorium Gleboznawczego BULiGL. W 2015 roku otrzymało Srebrne Godło Najwyższej Jakości „Quality International 2015” w kategorii QI ORDER (Zarządzanie Najwyższej Jakości), a w 2016 roku Złote Godło w kategorii QI Services (usługa najwyższej jakości za wykonanie wielkoobszarowej inwentaryzacji stanu lasu). W 2017 roku redakcja „Przeglądu Leśniczego” przyznała BULiGL tytuł „Instytucji szczególnie zasłużonej dla polskiego leśnictwa w roku 2016”. Biuro zostało laureatem konkursu „Quality International 2017” i zdobyło Srebrne Godło w kategorii QI Produkt – za Bank Danych o Lasach, a także nagrodę specjalną – Perła QI. Biuro zostało również wyróżnione prestiżową nagrodą „Special Achievement in GIS”, przyznaną przez firmę Esri Inc. za szczególne osiągnięcia w dziedzinie systemów informacji przestrzennej. W 2010 roku otrzymało nagrodę „Zielony Laur 2010”, przyznaną przez Polską Izbę Gospodarczą „Ekorozwój” za opracowanie prognoz oddziaływania na środowisko planów urządzenia lasu, za inwentaryzacje ornitologiczne oraz wykonanie interaktywnej mapy ochrony przyrody północno-wschodniej Polski, natomiast w 2013 roku medal im. Wiktora Godlewskiego „za twórczy wkład w ochronę dziedzictwa przyrodniczego Polski”. Wielokrotnie było wyróżniane tytułem „Gazeli Biznesu”. Biuro jest laureatem nagrody „Sowa z Rogowa” za zestaw aplikacji komputerowych do wprowadzania i kontroli danych dla powierzchni kołowych PK, mPK i mPK-Kontrola (2009) oraz Złotego Medalu Międzynarodowych Targów Poznańskich dla programu eLMapa – Lasy Niepaństwowe (2010). Otrzymało również wiele innych nagród i wyróżnień przyznawanych podczas targów leśnych.

W dniu 4 października 2016 roku Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej uroczyście obchodziło jubileusz 60-lecia swej działalności. Centralne obchody miały miejsce w siedzibie firmy w Sękocinie Starym. W uroczystości tej wzięli udział przedstawiciele Ministerstwa Skarbu, Ministerstwa Środowiska oraz najwyższych władz Lasów Państwowych i organizacji leśnych. Ich kulminacyjnym momentem było nadanie sztandaru BULiGL, a także uhonorowanie zasłużonych pracowników przedsiębiorstwa odznaczeniami państwowymi, resortowymi oraz branżowymi.

Alojzy Kowalkowski

Leśnik, absolwent Wydziału Rolno-Leśnego UP, profesor zwyczajny leśnictwa, pracownik naukowy UP i WSR, kierownik Zakładu Gleboznawstwa i Nawożenia IBL, kierownik Zakładu Geografii Gleb i Ochrony Przyrody w Instytucie Geografii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, specjalista w dziedzinie gleboznawstwa, członek honorowy PTL (2011). Obszerny życiorys prof. dr. hab. Alojzego Kowalkowskiego został przedstawiony w „Sylwaniu” nr 158 (4) z 2014 roku.

W latach 2014-2017 zmarli następujący kawalerowie medalu *Pro Bono Silvae*:

- prof. dr hab. Eugeniusz Feliks Bernadzki (zm. 15 stycznia 2016),
- prof. dr hab. dr hc Andrzej Szujcecki (zm. 9 października 2017).

Paweł Zarzyński